

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת דברים תשע"ח

ניקוי א"י מהעמים הטמאים

בתורה, שבעצם ה' רצה לאבד את העמים יושבי הארץ בגלל שעשו תועבות, "ובגלל התועבת האלה ה' אלקיך מוריש אותם מפניך" (דברים יח, יב). וה' מזהיר אותנו שלא נלך גם אנחנו בחוקות הגוים ההם, "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אתה פאשר קצה את הגוי אפר לפניכם" (ויקרא יח, כה). אמנם גם הגויים שישבו בארצות אחרות עשו תועבות, אבל כבר הסביר הרמב"ן (שם, כה), שבחוקי לארץ המשפט לא ממהר כל כך לבוא, מה שאין כן בארץ ישראל, למעלת הארץ וקדושתה, הארץ לא סובלת עבירות, והיא מקיאה את כל העושה בה תועבות³. בשום מקום לא התבטאה התורה בביטוי חריף כל כך, "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אתה פאשר קצה את הגוי אפר לפניכם". כי א"י לא יכולה לסבול עבירות כאלה, משא"כ ארצות אחרות, הן אינן מקיאות את העושים בהן תועבות.

ולגבי עבר הירדן, גם אם עבר הירדן אינו כלול בגבולות הארץ, אבל עבר הירדן הרי קרוב לארץ ישראל, ולכן גם שם ה' לא רוצה תועבות. לכן צריך להשמיד את ממלכות האמורי, גם את ממלכת סיחון וגם את ממלכת עוג, מפני שהם עמי תועבות, וישראל זוכים בארצם בתור חיילים של הקב"ה שעשו את רצונו וניקו את הארצות הסמוכות לא"י מעמים העושים בהן מעשי תועבה. הקב"ה הרי משלם שכר לחיילים שלו. מי שנלחם את מלחמת ה', זוכה לקבל את א"י. לכן משה מתבטא על ארץ ישראל "ונקבשה הארץ לפני ה'" (במדבר לב, כב). לא אומר "ונכבשה הארץ לפני ישראל", אלא "ונקבשה הארץ לפני ה'". כי ה' רוצה את הכיבוש הזה כדי לסלק מארץ הקודש את עמי התועבות, ובשכר זה שישראל עושים את הדבר הזה עבור ה', הם מקבלים את ארץ ישראל.

ורואים בתנ"ך, שאפילו גויים שעושים את מלחמת ה' מקבלים שכר. כתוב אצל נבוכדנצר, "נבוכדנצר מלך בבל העביד את חילו עבדה גדלה אל צור, כל ראש מקורח וכל פתח מרוטה, וישכר לא הנה לו ולחילו מצר על העבדה אפר עבד עליה" (יחזקאל כט, יח), כמו שחז"ל פירשו, שלאחר ששללו את שללה של צור, עלה הים ושטף אותו מהם, לפי שנגזר על צור ועל שללה ליאבד בים (רש"י שם), "לכן פה אמר ה' אלקים, הנני נתן לנבוכדנצר מלך בבל את ארץ מצרים, ונשא המנה ושלל שללה וכו' בזה, והיתה שכר לחילו. פעלתו אפר עבד בזה נתתי לו את ארץ מצרים, אפר עשו לי נאם ה' אלקים". הרי, שאפילו נבוכדנצר, שלא מתכוון כלל לעשות את רצון ה' בכיבוש צור, בכל זאת כיון שבפועל הוא עשה את רצון ה' בזה, ה' משלם לו שכר את ארץ מצרים. כך גם ישראל זוכים בארץ ישראל. משה הרי אומר לישראל, "לא בצדקתך ובישר לבבך אתה בא לרשת את ארצם, פי ברשעת הגוים האלה ה' אלקיך מורישם מפניך" (דברים ט, ה).

"ונפן ונעל דרך הבשן" - בשביל מה?

אחרי שישראל נלחמים בסיחון וכובשים את ארצו "מערער אפר על שפת נחל ארנן והעיר אפר בנחל ועד הגלעד" (דברים ב, לו), נאמר: "ונפן ונעל דרך הבשן וכו' (שם ג, א). למה ישראל פונים ועולים כעת דרך הבשן? אמנם ישראל הולכים אחרי עמוד הענן ולא קובעים בעצמם לאן ללכת, אבל הא גופא קשיא: למה עמוד הענן פונה לכיוון הבשן? הרי כבר כבשו את ארץ סיחון, ומעתה יש לישראל גישה חפשית אל הירדן, והיו יכולים להכנס לארץ בלי לפנות לכיוון הבשן¹. ובאמת, בסופו של דבר, כשעברו ישראל את הירדן בימי יהושע, הרי לא עברו אותו מול ארץ עוג, אלא סמוך ליריחו (יהושע ג, טז), שהיא מול ארץ סיחון. אם כן, מדוע לאחר כיבוש ארצו של סיחון פונים ישראל צפונה, אל הבשן? למה היה נחוץ המהלך הזה?

ועוד שאלה: כשישראל רוצים לעבור דרך ארץ אדום בדרכם לארץ ישראל, משה שולח שלוחים לבקש רשות מאדום לעבור בארצם (שם כ, יד-יז). שלוחים כאלו נשלחים אחר כך גם למואב (עי' שופטים יא, יז) ולסיחון מלך האמורי (במדבר כא, כב. ועי' רש"י שם ובדברים ב, כד). לעומת זאת, כשרוצים ישראל לעבור דרך ארץ הבשן, לא נשלחים שום שלוחים אל עוג מלך הבשן, אלא "ויפנו ויעלו דרך הבשן" (במדבר כא, לג) - בלי בקשת רשות. מדוע לא בקשו ישראל רשות גם מעוג לעבור בארצו, כמו שביקשו מאדום מואב וסיחון?

לא ראיתי שרש"י העיר על זה - אולי מפרשים אחרים העירו² - אבל חשבתי, אולי ניתן ליישב שאלות אלו על פי מה שמובא במסכת סופרים (פכ"א ה"ט), שעוג מלך הבשן היה לא אחר מאשר... אליעזר עבד אברהם! ממילא, אם עוג הוא עבד אברהם, הרי "מה שקנה עבד קנה רבו" (פסחים פח, ב), וארצו של עוג שייכת לישראל עוד לפני שכבשוה³. ממילא יש לומר, שישראל הולכים לארץ עוג לא כדי לעבור דרכה, אלא כדי לקחת אותה, שהרי היא שייכת להם, וכשעוג מתנגד ויוצא למלחמה נגדם - הם נלחמים איתו.

מסיבה זו גם לא בקשו רשות מעוג לעבור בארצו, שהרי ארצו בעצם שייכת להם⁴...

מתנת א"י - כשכר עבור ביעור העמים הטמאים

שישבו בה לפנינו

בענין כיבוש הארץ, צריכים לדעת דבר חשוב: אמנם נכון שה' נתן לאברהם אבינו את הארץ, אבל כמה זכו ישראל בארץ ישראל? סתם בתור גולנים?! הרי זה מה שטוענות אומות העולם לישראל, "לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים" (עי' רש"י בראשית א, א). אבל מפורש

הזמנים", אבל זמן שאינו דרוש למנוחה ולריענון, חייב בתלמוד תורה כמו שאר ימות השנה. לא שמענו שמישהו חלה מחמת שעיין קצת בספר בין הזמנים, או מחמת שלמד קצת בחברותא בין הזמנים. צריך גם ללמוד ב"בין הזמנים". לא להקדיש את כולו לטיולים, כדי שלא נכנס לחודש אלול מתוך בטלה מוחלטת⁷. וכמובן, צריך גם לשמור על זמן קריאת שמע וזמן תפילה ב"בין הזמנים", בדיוק כמו בתוך הזמן.

בכלל, צריך לדעת, שחופשת "בין הזמנים" היא רק בבחינת "דחוייה", לא בבחינת "הותרה". אנו מוכרחים לנפוש קצת ולהתאָרָר קצת לפני זמן אלול, שבו נדרשת מאיתנו עבודה קשה יותר, ומאמצים מיוחדים, אז לפני אלול שואפים קצת אויר. אבל כל זה הוא רק בבחינת "דחוייה", לא "הותרה". אם היה אפשר שגוי יצא במקומנו לבין הזמנים, היינו צריכים לקיים את חופשת בין הזמנים ע"י גוי. היות ואי אפשר לצאת לבין הזמנים ע"י גוי, מקיימים זאת ע"י ישראל. ואף על פי כן, יש למצוא זמן גם ללימוד ב"בין הזמנים", ואם אפשר - כדאי גם למצוא חברותא לבין הזמנים.

מה כדאי ללמוד בין הזמנים? - ב"בין הזמנים" כדאי ללמוד דברים שלא מספיקים ללמוד בישיבה. בישיבה מוכרחים להתרכז יותר בלימוד הגמרא, וא"כ מתי נשלים את כל התנ"ך? מתי נשלים את כל המשניות והרמב"ם וכל מה שיש ללמוד? - ב"בין הזמנים"! בין הזמנים הוא הזמן המתאים להשלים את כל הדברים האלו, שאין זמן ללמוד אותם בתוך הזמן. אמנם בשלושה שבועות אי אפשר להספיק את כל זה, אבל מה שלא נספיק ב"בין הזמנים" הזה, נוכל להשלים ב"בין הזמנים" הבא, שהוא אינו רחוק כל כך. אחרי יום הכפורים יש שוב "בין הזמנים". צריך להשתדל לנצל את הזמנים האלה ללימוד שאר חלקי התורה. כמובן, גם לחזור על מה שלמד בזמן בישיבה זה טוב, או להכין לקראת הזמן הבא את מה שילמדו, גם זה טוב, העיקר לא לבטל את הזמן, לא לשבות לגמרי מלימוד, למרות שלא נמצאים בישיבה.

כל אחד ישתדל להתקדם בעבודת ה' עד כמה שאפשר, גם בין הזמנים למצוא זמנים ללמוד תורה, להתפלל במנין וכדו', ובעיקר להתכונן לזמן הבא, לזמן אלול. ונזכה שצום החמישי יהיה לששון ולשמחה ולמועדים טובים במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה לפי שטחיות הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון יש לתלות בעורך בלבד.

היה רצון של ה' להשמיד את העמים היושבים בארץ כנען, כמו שה' אמר לאברהם "ידור רביעי ישובו הנה, פי לא שלם עון האמרי עד הנה" (בראשית טו, טז), שלא הגיע הזמן שנשלם עון האמרי עד דור רביעי, ולכן רק אז ישראל יכולים להשמיד את האמורי ולקבל את ארצו בשכרם.

אמנם ארץ סיחון ועוג לא היתה בגבול א"י שה' נתן לאברהם, אבל כנראה מפני שהיתה סמוכה לא"י גם אותה ה' רוצה לנקות מהאמורי. אמנם לא נתקדשה עדין עד שיהושע קידש את ארץ ישראל, אלא שמן השמים כבר ייעדו אותה להיות טפלה לארץ ישראל, ולכן ה' מנקה אותה גם בשביל ישראל.

עכ"פ צריך לדעת, שהסיבה שבגללה אנו יושבים בארץ ישראל, היא לא רק בזכות האבות הקדושים, אלא גם בזכות שסילקנו מארץ ישראל את הגויים הטמאים.

"בין הזמנים" - הכנה לחודש אלול

אנו יוצאים אחרי תשעה באב לחופשת בין הזמנים. צריכים לדעת, שמטרתה של חופשה זו אינה ח"ו לקחת קצת חופש ממצות תלמוד תורה, שהרי מצוה זו איננה מצוה שהזמן גרמא, ואין שום זמן שאנו פטורים בו ממצות תלמוד תורה. מדוע אפוא יוצאים אנו לחופשה זו, שיש בה לכאורה ביטול מצות תלמוד תורה? התשובה היא, שביטולה זהו קיומה. שע"י שנחים קצת בין הזמנים, יש יותר כח ללמוד בזמן הבא. החופשה באה אפוא לחזק את לימוד התורה שלנו, ולא ח"ו להחלישו ולהמעיטו.

ובפרט, שהזמן הבא הוא זמן אלול, שהוא זמן קצר בכמות אך רב האיכות, שאנו רוצים להתעלות בו בלימוד התורה ובעבודת ה' לקראת הימים הנוראים. לכן צריך לנוח ולאגור כח לקראת הזמן המיוחד הזה, שאנו זקוקים בו לכוחות רבים.

אלא שכבר אמרו בדרך רמז, שאב הוא ראשי תיבות "אלול בא", שצריך להתכונן בחודש אב לקראת חודש אלול⁸. ואם כך, צריך בין הזמנים לא רק לנוח ולנפוש, אלא גם ללמוד, כדי שלא נגיע אל הזמן הבא כמי שלא למד גמרא מימיו.

כמה זמן צריך ללמוד בבין הזמנים? האם ממש כמו בתוך הזמן? - שאלה זו שאלו את החזון אי"ש זצ"ל, והוא אמר שלא צריך עד כדי כך. "בבין הזמנים מספיק ללמוד שתיים עשרה שעות ביום בלבד"... כך הוא אמר. אינני יודע אם גם מבחור בן דורנו אפשר לדרוש ללמוד כך בבין הזמנים. הדור שלנו הוא דור חלש. אבל בכל זאת, מוכרחים למצוא זמן ללימוד תורה גם בין הזמנים. בין הזמנים אינו המשך של תשעה באב, שאסור ללמוד בו. ב"בין הזמנים" מותר וחובה ללמוד. אמנם צריך לנוח ולהתרענן ב"בין

1. כמו שאמרו השלוחים לסיחון: "אָעֲבֹהָ כְּאַרְצָךְ... עַד אֲשֶׁר אֶעְבֹּר אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ" (דברים ב, כז-כט).

2. עי' "העמק דבר" לנצי"ב (במדבר כא, לג) שפירש, שאין כוונת הפסוק שכל ישראל פנו אל דרך הבשן, אלא רק קומץ מרגלים ששלח משה לרגל את יעזר (שם, לב), הם פנו ועלו דרך הבשן, וזכה גרמו לעוג מלך הבשן לצאת למלחמה נגד ישראל. אבל כלל ישראל ישב בארץ סיחון. [ובפרשתנו לכאורה קשה לפרש כהנצי"ב, שכן בפרשתנו לא מוזכר כלל ענין המרגלים שנשלחו לרגל את יעזר, ורק נאמר סתם: "וַיִּגְּפוּן

וַיַּעַל דָּרְךָ הַבְּשֵׁן, ובפשטות הכונה היא לכל עם ישראל].

3. יש להעיר על זה, דברקיי דרבי אליעזר (פט"ז) מובא על אליעזר עבד אברהם: "מהיכן היה עבדו? - אלא שכיון שיצא מאור כשדים, באו כל גדולי הדור ליתן לו מתנות, ולקח נמרוד עבדו אליעזר, ונתנו לו עבד עולם. וכשגמל חסד ליצחק [שהביא לו את רבקה], הוציאו אברהם לחירות, ונתן לו הקב"ה שכרו בעולם הזה, וקיימו למלך, והוא עוג מלך הבשן". הרי שבזמן שנעשה אליעזר למלך הבשן, היה זה כבר לאחר שנשתחרר, וא"כ לא שייך לכאורה לומר שהבשן היה שייך לישראל מחמת הדין ד"מה שקנה עבד קנה רבו".
4. והגם שכתב הרמב"ן, שגם ארץ סיחון היתה שייכת לישראל, "כי ארץ סיחון ועוג ירושתם של ישראל היתה, כי לאמורי היא" (רמב"ן במדבר כא, כא), והאמורי הרי הוא אחד מז' עממים, [וכן דעת רש"י (דברים יח, ב), שארץ סיחון ועוג היא מארץ ז' עממים שהובטחה לאברהם אבינו], מכל מקום, ע"פ המבואר כאן, הבשן היה שייך לישראל יותר מאשר ארצו של סיחון, מחמת הדין ד"מה שקנה עבד קנה רבו". ולכן, למרות שְׁאָל סיחון שלח משה שלוחים לבקש ממנו לעבור בארצו - אל עוג לא שלח.
5. ויש להוסיף על כך, דשיטת האבן עזרא היא, שלמעלת א"י וקדושתה, גם גר תושב (שלא קיבל עליו עול מצוות ישראל, אבל קיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה) חייב במצוות מסויימות כשהוא בא"י, מה שאינו חייב בחו"ל, כגון: שלא לעשות מלאכה בשבת ויוה"כ בפני ישראל (אב"ע שמות יג, ז), ושלא לאכול חמץ בפסח ברשות שהיא בבעלות ישראל (אב"ע שם), ושלא לאכול חזיר (אב"ע ויקרא יז, ג), ושלא לאכול נבלות (אב"ע שם, טו), ושלא יזרע בשנה השביעית (אב"ע שם כה, ב), ועוד. וכל זה הוא כדי "להכניס את הגרים התושבים עם ישראל, שהם חייבים להיותם קדושים, בעבור שידורו בארץ קדושה" (אב"ע שם כ, ז). וכן חייבים הגרים התושבים להטהר מטומאת מת בא"י, "בעבור היות ארץ ישראל קדושה, כי הכבוד שָׁם" (אב"ע במדבר יט, י).
6. עוד אמרו, שענין זה נרמז גם בדברי הגמרא "אחרי ארי ולא אחרי אשה" (עירובין יח, ב). דנרמז בזה, שצריכים להקדים לחזור בתשובה בחודש אב, שמזלו ארי, "ולא אחרי אשה", שלא ימתין לחזור בתשובה עד חודש אלול, שמזלו אשה (בתולה). וגם אינו אינו ממש חוזר בתשובה בחודש אב, עכ"פ יכין בו את כוחות הגוף והנפש לקראת עבודת חודש אלול.
7. וכבר אמרו חז"ל, "לא חרבה ירושלים, אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן" (שבת קיט, ב). וכתב המהרש"א (שם ד"ה ואמר רבה), שבעוונותינו הרבים, גם בזמננו מצוי העוון הזה, ש"הבחורים מבטלין רוב הימים בבין הזמנים, והולכים ברחובות בביטולים וטיוולים..." וכן כתב השל"ה: "ועיקר הכולל הכל, יהיה נעקר ונשרש מן העולם השם של בין הזמנים, לא יזכר ולא יפקד, רק כל העתים שוים לטובה, יתנהגו כמנהג אחד לתורה" (של"ה מס' שבועות ד"ה ולמדתם את בניכם - עמ' מ"ח ע"ב בדפוסים הישנים).